

فروپاشی خانواده و آسیب شناسی آن^(۱)

وضعیت، رخ دادن کشمکش میان زن و مرد خواهد بود و در نهایت منجر به جدایی و از هم گسستن شیرازه خانواده خواهد شد.

۲- غیبت مادر

آنچه در باب پدر گفته شد، متقابلاً می تواند در مورد زنی که با پرداختن به مشاغل گوناگون، از وظایف خانوادگی خویش باز می ماند، مصداق پیدا کند. زنی که با فرو رفتن در عمق کارهایش از خانواده غافل می ماند شوهرش از توجه کافی وی به مسائل و نیازهایش برخوردار نیست. هنگامی که مردی از کار باز می گردد جز خدمتکاری که خوراک و بسترش را فراهم آورده، کسی دیگر را نمی یابد. زن نیز درست همزمان با مرد یا اندکی پیش یا پس از بازگشت وی، خسته و درمانده پایه درون خانه می گذارد. او فرصت ندارد که از وضعیت شوهر و فرزندان بپرسد. اینجاست که کشمکش ها به درون خانواده درز می کنند.

۳- کشاکش نقش ها

مقصود از کشاکش نقش ها رقابت زن و مرد برای قرار گرفتن در موقعیت دیگری است. این پدیده در بین زنان - به ویژه زنان شاغل - آشکارتر است. چنین زنانی می کوشند سکان دار کشتی خانواده باشند، در حالی که سنت خداوند جز این است. با این پدیده کشمکش های مداوم به سبب مسائل کوچک و بزرگ در زندگی زناشویی روی می دهند.

۴- انقلاب اطلاع رسانی

در جهان کنونی، رسانه ها و وسایل ارتباطی جدید از جمله عوامل فروپاشی خانواده به شمار می روند. البته ناگفته پیداست رسانه ها جنبه های مثبت بسیاری دارند، ولی جنبه های منفی آنان نیز بسیارند؛ چون مردم در کار بستن آن ها دچار افراط شده اند، تلویزیون و اینترنت بیشترین نقش را در این زمینه دارند. نتیجه پژوهش ها در

فروپاشی خانواده یکی از مهم ترین معضلاتی است که جامعه مسلمان با آن روبه روست. در اثر فروپاشی خانواده حجمی انبوه از مشکلات پدید آمده است، مثل بدرفتاری و افت تحصیلی دانش آموزان پسر و دختر، روبه فزونی نهادن بزهکاری در بین جوانان و نوجوانان، مشکل اعتیاد و الکل، شیوع دزدی در بین خردسالان، افزایش بیماری های روانی در بین پدران، مادران، پسران و دختران و مشکلات بی شمار دیگر که بر شمردن آن ها دشوار است.

اینک پیش از پرداختن به ابعاد موضوع، تعریفی کوتاه از فروپاشی خانواده به دست می دهیم و آنگاه خاستگاهها، پیامدها و راه حل های پیشنهادی را بررسی خواهیم کرد. فروپاشی خانواده عبارت است از در ماندگی یا شکست یک تن یا بیش از یک تن از اعضای خانواده در پرداختن به وظایف خویش نسبت به خانواده. این پدیده نیز به سرد شدن روابط و پدید آمدن تنش میان اعضای خانواده و در نهایت به پاره شدن شیرازه خانواده خواهد انجامید.

اساسی ترین خاستگاههای فروپاشی خانواده

بر شمردن کامل خاستگاههایی که منجر به فروپاشی خانواده می شوند بسی دشوار است، نخست به علت فزونی و فراوانی آنها و دوم به سبب در هم تنیدگی بیش از یک عامل در پیدایش آن. با وجود این، ذکر اساسی ترین خاستگاههای آن خالی از فایده نیست.

۱- غیبت پدر

این عامل در پدر خانواده نمودار می شود که بیشتر اوقات خود را در بیرون از خانه سپری می کند و شبانه روز طی دیدارها، همایش ها، سفرها، محافل عمومی و خصوصی، کار بازرگانی خویش را دنبال می کند و بدین صورت، فرصت نمی یابد تا در کنار خانواده باشد. شکل دیگر غیبت پدر آن است که وی با هم نشینی با دوستان خود از خانواده اش غافل می شود و زن و فرزندان را از هم نشینی خود یا تفریح با آنان محروم می کند. طبقاً پیامد این

۱- این مطلب چکیده ای است از کتابی با عنوان «فروپاشی خانواده و آسیب شناسی آن» به قلم چهار تن از نویسندگان عرب که ترجمه فارسی آن به زودی از انتشارات احسان چاپ و منتشر خواهد شد.

دو خانواده شکل می گیرد.

۳- پیامدهای فروپاشی در ترویج انحراف

گاه فروپاشی خانواده منجر به فراهم آمدن بستر مناسب برای انحراف اعضای خانواده به ویژه فرزندان دختر و پسر می شود. هنگامی که خانواده از هم می پاشد، اعضای آن احساس عدم امنیت اجتماعی و ناتوانی در رویارویی با مشکلات می کنند و به هر دری می زنند تا خلأ موجود را پر کنند.

۴- پیامدهای فروپاشی بر ارزش ها و فرهنگ جامعه

از هم پاشیدن خانواده در بسیاری از ارزش ها که جامعه می کوشد آن ها را در اذهان و رفتار اعضای خود استوار سازد. مثل روابط دو جانبه، مهربانی متقابل، همکاری، گذشت، دستگیری نیازمندان در شرایط دشوار و در دیگر ارزش های مثبت، اختلال ایجاد می کند.

۵- پیامدهای فروپاشی بر توسعه

صاحب نظران مسائل توسعه جوامع در این باب اتفاق نظر دارند که فروپاشی خانواده تأثیری بازدارنده در راه تحقق اهداف توسعه دارد؛ چون توسعه وابسته به وجود خانواده ای است که وظایف خویش را درست انجام دهد تا مقصود وجود خویش را برآورده کند. ولی هرگاه خانواده دچار فروپاشی شود، اعضای آن از هم می پاشند و هر کدام به جای مسئولیت های اجتماعی به مشکلات شخصی خود سرگرم می شود.

ابزارهای پیشگیری و درمان

در تلاش برای طرح راهگشایی های معضل فروپاشی خانواده، شاید مناسب آن باشد که طرح راهگشایی ها از دو جنبه صورت پذیرد: جنبه پیشگیرانه و جنبه درمانی.

الف: پیشگیری

معروف است که پیشگیری بهتر از درمان است. این مثل به شکلی گسترده در بسیاری از برنامه های اجتماعی، بهداشتی، اقتصادی و تربیتی معاصر و به ویژه معضل فروپاشی خانواده کاربرد یافته است. اینک برخی از راه های پیشگیری را ذیلاً ذکر می کنیم:

۱- تقویت ایمان فرد

مهم ترین مقوله ای که انسان را از فروافتادن در دام معضلات گوناگون باز می دارد، ساختن ایمانی نیرومند و در درون جوانان در روزگار خردسالی است. هرگاه جوان بر اساس ایمانی نیرومند و راستین پرورش یابد، شخصیتی بهنجار شکل می گیرد که قادر خواهد بود با روح ایمان و توکل بر خدا، با تمام معضلات و از جمله

مورد کاربران اینترنت نشان می دهد که کمبود روابط بین افراد خانواده، پایین بودن احساس فرد نسبت به پشتیبانی اجتماعی و روبه کاهش نهادن علایم سازگاری روانی و سلامت روانی، اساسی ترین مشخصه این افراد است.

۵- اوضاع اقتصادی خانواده

بسا اوقات وضعیت اقتصادی خانواده، از نظر فقر و ثروت، نقشی مهم در از هم گسستن آن دارد، هر چند فقر تأثیری ژرف تر از خود بر جای می گذارد.

۶- سستی ایمان

اگر ایمان زن و شوهر یا یکی از آنان سست باشد، حاصل آن فرو افتادن آسان و مداوم در گناهانی است که موجب مشکلات و نابسامانی ها در درون خانواده خواهند شد. آدم سست ایمان در رویارویی با مشکلات زندگی کنونی، فاقد عایق پیشگیرانه خواهد بود. ایمان قوی و پایبندی به عبادت، بنده را از جانب خداوند محافظت خواهد کرد.

پیامدهای فروپاشی خانواده

فروپاشی خانواده پیامدهای بس ناگوار دارد که بر شمردن آنها دشوار است. ولی ما خواهیم کوشید مهم ترین آنها را بر شماریم:

۱- پیامدهای فروپاشی بر افراد

نخستین قربانیان فروپاشی خانواده، افراد آن خانواده اند. زن و شوهر با مشکلات بسیاری روبه رو خواهند شد که برخاسته از فروپاشی خانواده خواهد بود. آنان احساس شکست، ناکامی و ناامیدی خواهند کرد و در عوامل سازگاری و سلامت روانی سخت دچار افت خواهند شد. حاصل این امر، دچار شدن به برخی بیماری های روانی مثل اضطراب، افسردگی، هیستری، وسواس و کابوس است. پیامدهای زیانبارتر همان است که بر فرزندان خانواده از هم گسسته به ویژه خردسالان مترتب می شود. نخستین مشکلی که کودکان با آن رویاروی می شوند، فقدان پناهگاهی است که افراد خانواده را در خود گرد می آورد. اینجاست که پراکندگی و از هم گستگی رخ می نماید.

۲- پیامدهای فروپاشی بر روابط زن و شوهر با دیگران

از فروپاشی خانواده در روابط زن و شوهر با دیگران، به ویژه با خویشاوندان، آشفتگی ها و رخوت هایی پدید می آید. اگر خانواده زن و شوهر با هم خویشاوند باشند، آنچه بر زن و شوهر رخ می دهد، اغلب تأثیری منفی بر روابط آنان می گذارد و نه تنها دو خانواده روابط خود را با هم قطع می کنند، بلکه نوعی کینه و دشمنی میان افراد

✓ آدم سست
ایمان در
رویارویی با
مشکلات
زندگی
کنونی، فاقد
عایق
پیشگیرانه
خواهد بود.
ایمان قوی و
پایبندی به
عبادت، بنده
را از جانب
خداوند
محافظت
خواهد کرد.

پایه های خانواده مسلمان در دوران جدید، خوشبختی زناشویی، معضلات خانوادگی معاصر و... می توانند از طریق آن ها طرح و بررسی شوند.

۴- نهادهای خیریه

این نهادها می توانند در گشودن معضلاتی که در فروپاشی خانواده نقش دارند، کمک کنند؛ مثل کمک های مالی و نقدی به خانواده های تنگدست و فقیر. این نهادها می توانند پروژه های بسیار دیگری را نیز در راستای زندگی بهینه خانوادگی در پیش گیرند.

۵- نهادهای بهداشتی

این نهادها زیر مجموعه وزارت بهداشت به شمار می آیند. از این نهادها انتظار می رود برنامه های گوناگون با هدف پرداختن به جنبه بهداشتی خانواده ها ترتیب دهند. این نوع برنامه ها بسیار مهم است و جامعه را از فروافتادن در دامن بیماری های روانی مصون می دارد.

۶- نهادهای مشاوره خانواده

این نهادها به تمام مسائل خانواده در کلیه مراحل زندگی و خانوادگی می پردازند. در شکل گیری خانواده برای کسانی که تصمیم به ازدواج دارند، خدمات مشاوره ای ارائه می کنند. این خدمات با تعریف زندگی زناشویی و حقوق و تکالیف زن و شوهر ارائه می شود. حل مشکلاتی که پس از ازدواج میان زن و شوهر پدید می آید، نیز از خدمات این نهادها خواهد بود.

۷- صندوق خیریه فامیلی

صندوق فامیلی نزد بسیاری از خانواده ها یک تجربه اجتماعی است. در صندوق های خیریه، بزرگ هر خانوار با پرداخت مبلغی سالانه، عضو می شود. از جمله فعالیت های صندوق، ایجاد صلح و دوستی میان اعضای فامیل و میانجی گری برای حل اختلاف زناشویی است. کمک مالی به نیازمندان یا بدهکاران و نیز کمک به جوانانی که تصمیم به ازدواج دارند، از دیگر فعالیت های صندوق است.

آنچه که گفته شد مطالبی بود که به طور اختصار در باب فروپاشی خانواده ذکر شد. امید است که مورد استفاده خانواده ها قرار گیرد و مفید واقع شود.

معضل فروپاشی خانواده رویاروی شود. بایستی آگاه بود که تقویت ایمان به خردسالان خلاصه نمی شود، بلکه تمام مراحل سنی افراد را در بر می گیرد. این مسئولیت از آن کلیه نهادهای سیاسی، دینی، فرهنگی، تربیتی و رسانه ای است.

۲- بنیانگذاری پر بنیادهای درست

مقصود آن است که از همان مرحله آغازین انتخاب همسر، خانواده بر آموزه های اسلام شکل بگیرد. درک و تطبیق حقوق و تکالیف دو جانبه که اسلام برای زن و شوهر در نظر گرفته، در این راستا بس مهم است.

۳- دخالت نکردن در زندگی زناشویی

این عامل در درجه نخست متوجه خانواده زن و شوهر است. هنگامی که دو خانواده از دخالت کردن در مشکلاتی که پدید می آید خودداری می کنند و از زن و شوهر می خواهند در کنار هم برای گشودن آن بکوشند، این وضعیت ابزاری پیشگیرانه خواهد بود و خانواده را از دخالت های بی جا و مشکل ساز مصون خواهد داشت.

ب: علاج

راه های درمانی کاربردی در گشودن معضل فروپاشی خانواده، بی شمار و گوناگونند. در ادامه خواهیم کوشید در هفت مورد آن ها را خلاصه کنیم:

۱- نهادهای دینی

مقصود از آن تمام نهادهای دینی موجود در جامعه از قبیل مساجد، علما و هیئت های امانت، در مسجد، موضوع حقوق زن و شوهر در اسلام و نحوه در مان معضلات خانوادگی می تواند ارائه شود. عالمان دین نیز از خلال تعامل با مشکلات خانوادگی و ارائه نظر گاه اسلام در باب معضلات، به ویژه معضلات جدید، خدمتی درخور به مردم ارائه می کنند.

۲- نهادهای آموزشی و تربیتی

گزینه فوق عبارت از نهادهای آموزشی و تربیتی جامعه است؛ مسئولیت فراهم آوردن برنامه های مورد نیاز مردم بر دوش این نهادهاست. دانشگاه ها و نهادهای آموزش عالی به سبب قابلیت های بالای علمی که در اختیار دارند، انتظار می رود برنامه هایی هدفمند برای خانواده ها تدارک ببینند.

۳- نهادهای فرهنگی و رسانه ای

این نهادها همچنان که با برنامه ها و نمایش های خود در شکل گیری معضل فروپاشی نقش دارند، می توانند در حل آن نیز نقش داشته باشند. موضوعاتی مثل

☑ نهادهای

خیریه

می توانند در

گشودن

معضلاتی که

در فروپاشی

خانواده نقش

دارند، کمک

کنند؛ مثل

کمک های مالی

و نقدی به

خانواده های

تنگدست و

فقیر.